

IHMISOIKEUSVALTUUSKUNNAN HALLITUSOHJELMATAVOITTEET 2027-2031

IHMISOIKEUSVALTUUSKUNNAN HALLITUSOHJELMATAVOITTEET 2027-2031

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa on ennen näkemättömiä haasteita sekä Suomessa, Euroopassa että maailmanlaajuisesti. Moninaiset turvallisuusuhat, kasvava eriarvoisuus ja yhteiskunnallinen vastakkainasettelu sekä taloudellinen epävarmuus ovat lisänneet välinpitämättömyyttä ja kielteisyyttä ihmisoikeuksia ja niitä puolustavia toimijoita kohtaan. Erityisen huolestuttavaa on se, että nuorten tulevaisuususkon heikentyminen.

Laaja-alaisen turvallisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin takaaminen muuttuneessa toimintaympäristössä edellyttää vahvoja toimenpiteitä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta myös Suomessa. Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunta on koonnut alle keskeisiä havaintoja ja suosituksia perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi hallituskaudella 2027-2031.

- 1. Oikeuslaitoksen riippumattomuus**
- 2. Perustuslainmukaisuuden valvonta**
- 3. Hyvän lainvalmistelun takaaminen**
- 4. Perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma ja ihmisoikeuspoliittinen selonteko**
- 5. Kansainvälisten suositusten käsittely**
- 6. Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus**
- 7. Oikeusturvan vahvistaminen**
- 8. Perus- ja ihmisoikeusviranomaisten toiminnan turvaaminen**
- 9. Sosiaalisten oikeuksien heikennyskielto ja pääsy sosiaali- ja terveystalouteen**
- 10. Haavoittuvuuden riskissä olevien työmarkkinaosallisuus**
- 11. Itsemääräämisoikeuslainsäädännön valmistelu**
- 12. Saamelaisen totuus- ja sovintokomission suositukset**
- 13. Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution vahvistaminen**
- 14. Kansalaisyhteiskunnan tukeminen**

1.

OIKEUSLAITOKSEN RIIPPUMATTOMUUS

Riippumaton ja toimiva oikeuslaitos on oikeusvaltion perusta, sillä sen tarkoituksena on estää vallan väärinkäyttöä ja taata jokaisen pääsy oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Suomessa perustuslaki turvaa tuomioistuinten riippumattomuutta, mutta sen kannalta olennaista, esimerkiksi ylimpien tuomioistuinten jäsenmäärään ja tuomarien nimittämiseen liittyvää sääntelyä on jätetty myös tavallisen lainsäädännön varaan. Perustuslaissa ei myöskään nimenomaisesti säädetä syyttäjälaitoksen riippumattomuudesta.

Suositus

- ✓ Laaditaan lakiesitys oikeuslaitoksen riippumattomuuden vahvistamiseksi oikeusministeriön riippumattomuus-työryhmän muistion pohjalta ja Venetsian toimikunnan suositukset huomioiden.¹

2.

PERUSTUSLAINMUKAISUUDEN VALVONTA

Venetsian toimikunta painottaa päivitettyssä oikeusvaltion tarkistuslistassaan perustuslainmukaisuuden arvioinnin merkitystä oikeusvaltion ja demokratian suojaamiselle. Perustuslain mukaisuuden arvioinnin tulee olla riippumatonta poliittisesta vaikuttamisesta.² Suomessa perustuslakivaliokunnan kannanotot nk. rajalaista ja sosiaaliturvan muutoksista ovat herättäneet aiempaa voimakkaampaa keskustelua valiokunnan asemasta. Koska perustuslakivaliokunta tekee oikeudellista harkintaa asioissa, joissa poliittiset intressit voivat olla vahvoja, olisi perusteltua tarkastella, miten valiokunnan tehtävä lakien perustuslainmukaisuuden ennakkolisena valvojana voidaan vahvemmin turvata tällaisissa tilanteissa.

Suositus

- ✓ Arvioidaan ennakkollisen perustuslakivalvonnan kehittämistarpeita parlamentaarisessa yhteistyössä.

Perustuslain 106 pykälän mukaan tuomioistuimen on jätettävä soveltamatta lain säännös, jonka soveltaminen kyseessä olevassa tapauksessa on ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. Jos tuomioistuimet voisivat ratkaista perustuslain 106 pykälän alaan kuuluvat ristiriidat ilman ilmeisyyden vaatimusta, ne voisivat joustavammin ottaa kantaa käsiteltävänä olevan asian perustuslainmukaisuuteen. Ilmeisyyden vaatimuksen poistaminen ei tarkoittaisi tuomioistuimen toimivallan kasvua suhteessa lainsäätäjään, sillä lainsäätäjän ja perustuslakivaliokunnan toteuttama ennakkollinen perustuslainmukaisuuden arviointi säilyisi. Myös tuomioistuimen arvioinnissa perusoikeusmyönteinen tulkinta säilyisi ensisijaisena keinona ristiriidan ratkaisemiseen.³

Suositus

- ✓ Laaditaan esitys perustuslain 106 pykälän muuttamisesta ilmeisyysvaatimuksen poistamiseksi.

3.

HYVÄN LAINVALMISTELUN TAKAAMINEN

Laadukas lainvalmistelu säästää resursseja ja lisää lainsäädäntöön kohdistuvaa luottamusta, sillä seurauksena syntyvä sääntely on selkeää, eikä sitä tarvitse korjata jatkuvasti. Laillisuusvalvonnassa on toistuvasti kiinnitetty huomiota kuulemisaikojen lyhyteen lainvalmistelussa.⁴ Lisäksi kuuleminen tapahtuu usein vasta luonnosvaiheessa. Lyhyet kuulemisajat ja kuulemisen myöhäisyys heikentävät paitsi lainvalmistelun laatua, myös kansalaisyhteiskunnan toimijoiden mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Ministeriöillä on käytössään lainvalmistelun tueksi useita erilaisia oppaita ja ohjeistuksia.

Myös perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa esiintyy edelleen puutteita, eikä perus- ja ihmisoikeuksiin keskeisesti vaikuttavien lakiesitysten yhteisvaikutuksia ole riittävästi arvioitu esimerkiksi sosiaaliturvan ja ulkomaalaislain muutosten yhteydessä.⁵ Mikäli perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on puutteellista tai sitä ei tehdä, päättäjät eivät saa tietoa siitä, millaisia vaikutuksia lainsäädännöllä on konkreettisesti ihmisten tai ihmisryhmien oikeuksien toteutumiseen.⁶

Suosituks

- ✓ Varmistetaan lausuntomenettelyissä sidosryhmille riittävät kuulemisajat lainvalmistelun kuulemisoppaan mukaisesti ja osallistetaan sidosryhmiä etupainotteisesti. Pääsääntönä tulee olla, että lausuntojen antamiselle varataan vähintään 6–8 viikkoa aikaa.
- ✓ Tuetaan systemaattista ja huolellista perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia lainsäädäntöprosesseissa:
  - Osoitetaan lainvalmistelulle riittävät resurssit ja noudatetaan vaikutusarviointiohjeita
  - Huomioidaan eri toimien yhteisvaikutukset perus- ja ihmisoikeuksille
  - Seurataan ja arvioidaan myös jälkikäteen lakeja, joilla on merkittäviä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia
  - Kiinnitetään erityistä huomiota marginalisoidussa asemassa ja syrjinnän vaarassa olevien ihmisten kuulemiseen sekä vammais- ja ikävaikutuksiin

4.

PERUS- JA IHMISOIKEUSTOIMINTAOHJELMA JA IHMISOIKEUSPOLIITTINEN SELONTEKO

Perustuslain 22 pykälän mukaan julkisella vallalla on velvoite turvata ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perus- ja ihmisoikeuksien noudattaminen on myös julkisen vallan etu, sillä se lisää yksilöiden luottamusta julkiseen hallintoon ja tätä kautta sisäistä turvallisuutta ja yhteiskunnan toimintakykyä murrosten keskellä.⁷

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmat, jotka laaditaan kullekin hallituskaudelle, ovat tärkeä keino perustuslain 22 pykälän toteuttamisessa. Niiden avulla voidaan puuttua keskeisiin perus- ja ihmisoikeusongelmiin tavoitteellisesti ja poikkihallinnollisesti ja toimeenpanna kansainvälisten sopimusvalvontaelinten Suomelle antamia suosituksia.⁸ Onkin tärkeää, että tulevalla hallituskaudella toimintaohjelman linjaukset kytketään yhdenvertaisuutta ja osallisuutta edistäviin toimenpiteisiin.

Perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa laajemmin linjaavan ihmisoikeuspoliittisen selonteon laatiminen on myös muuttuneessa toimintaympäristössä jälleen ajankohtaista. Selonteon valmistelussa tulee hyödyntää ennakoinnin menetelmiä, jotta ihmisoikeuksien asemaa ja tilannetta voidaan hahmottaa pitkällä aikavälillä.

Suositus

- ✓ Laaditaan järjestyksessään viides kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma sekä uusi ihmisoikeuspoliittinen selonteko.

5.

KANSAINVÄLISTEN SUOSITUSTEN KÄSITTELY

Suomi on saanut runsaasti suosituksia ja valitusratkaisuja kansainvälisiltä sopimusvalvontaelimiltä Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten kansallisen täytäntöönpanon ongelmista. Osana perus- ja ihmisoikeuksien systemaattista toimeenpanoa ja seurantaan suosituksia tulee käsitellä säännöllisesti hallituksessa, keskittyen erityisesti niihin suosituksiin, joita on saatu useilta eri ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä. Yksi suosituksissa toistuva teema ovat riittämättömät toimet vihapuheeseen, viharikoksiin, syrjintään ja rasismiin puuttumisessa. Suositusten käsittelyn avoimuutta tulee myös lisätä.

Suositus

- ✓ Vakiinnutetaan valtioneuvoston vuosittainen tarkastelu, jossa arvioidaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeussopimusvelvoitteiden kansallisen täytäntöönpanon tehokkuutta ja tilaa sekä suunnitellaan jatkotoimia. Osallistetaan eduskunta ja kansalaisyhteiskunta Suomen saamien kansainvälisten suositusten käsittelyyn.

6.

IHMISOIKEUSKASVATUS JA -KOULUTUS

Jotta oikeusvaltio ja demokratia toteutuvat, yksilöiden tulee olla tietoisia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, kuten myös siitä, miten omia ja muiden oikeuksia voi toteuttaa, vaatia ja puolustaa. Viranomaisten puolestaan tulee kyetä tunnistamaan ihmisoikeusongelmat ja keinot niiden ratkaisemiseksi. Tämä edellyttää laadukasta ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta kaikilla koulutustasoilla. Ihmisoikeuskasvatusta on tuettu erilaisin hankkein, mutta kokonaisvaltaiseen kehittämiseen tarvitaan pysyvää kansallista koordinaointia.⁹ Myös ihmisoikeusvaltuuskunta on toistuvasti suositellut pitkäjänteisen ja rakenteellisen ihmisoikeuskasvatuksen tukemista valtion toimesta, jotta ihmisoikeuskasvatus voi toteutua läpi koulutusjärjestelmän varhaiskasvatuksesta alkaen ja erityisesti opettajankoulutuksessa.¹⁰

Suosituks

- ✓ Asetetaan valtionhallintoon pysyvä rakenne, joka koordinoi ihmisoikeuskasvatuksen kehittämistä.
- ✓ Ohjataan riittävät resurssit ihmisoikeuskasvatukseen kohderyhmille, joiden osaamista on tarpeen vahvistaa (esimerkiksi viranomaiset ja opettajat).

7.

OIKEUSTURVAN VAHVISTAMINEN

Oikeudenkäyntien viivästyminen on Suomessa pitkään jatkunut ongelma, joka heikentää sekä yksilöiden oikeusturvaa että oikeusjärjestelmään kohdistuvaa luottamusta. Oikeudenkäyntien kestoon puuttuminen edellyttää sääntelyn ja toiminnan kehittämistä, mutta erityisesti resurssien turvaamista. Suomi käyttää tuomioistuinten toimintaan verrattain vähän rahaa suhteessa bruttokansantuotteen suhteen.¹¹ Pitkäkestoinen oikeuksiin pääsyn ongelma on myös se, että oikeudenkäyntikulut ja niiden ennakoimattomuus nostavat kynnyksen viedä esimerkiksi riita-asioita tuomioistuimiin.

Joidenkin ryhmien oikeusturvan tila edellyttää erityisiä toimenpiteitä. Viime vuosina on heikennetty merkittävästi turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa. Lisäksi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan uhrien oikeusturvassa on suuria puutteita, eivätkä uhrit saa riittävää tukea ja suojelua.¹² Yksilön oikeusturvan vahvistamiseen tarvitaan kokonaisvaltaista tarkastelua. Oikeusturvalla on yhteys myös yhteiskuntarauhan toteutumiseen.¹³

Suosituks

- ✓ Puututaan oikeudenkäyntien kestoon ja oikeudenkäyntikuluihin hyödyntäen valtioneuvoston oikeudenhoidon selontekoja ja oikeusministeriön Oikeuslaitostyöryhmän esityksiä.
- ✓ Parannetaan turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa kokonaisarvion pohjalta ja säilytetään maksuton oikeusapu turvapaikkahakemuksen tutkintavaiheessa.
- ✓ Vahvistetaan naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan uhrien suojelua ja tukea Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti ja EU:n NKV-direktiivin tehokkaalla täytäntöönpanolla.¹⁴

8.

PERUS- JA IHMISOIKEUSVIRANOMAISTEN TOIMINNAN TURVAAMINEN

Suomessa useat itsenäiset ja riippumattomat perus- ja ihmisoikeusviranomaiset valvovat ja/tai edistävät perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista lakisääteisten tehtäviensä mukaisesti.¹⁵ Ne tuovat oman panoksensa oikeusvaltioon kuuluvaan, vallan tasapainoa turvaavaan järjestelmään. Monilla viranomaisilla asiamäärät ovat viime vuosina edelleen kasvaneet. Lisääntyvä EU-lainsäädäntö on myös tuonut niille uusia tehtäviä. Jotta viranomaiset kykenevät hoitamaan kaikkia laissa määrättyjä tehtäviään, niiden määrärahat on turvattava osana kestävää julkisen talouden hoitoa.

Suositus

- ✓ Turvataan itsenäisten ja riippumattomien perus- ja ihmisoikeusviranomaisten edellytykset hoitaa lakisääteisiä tehtäviään riittävillä määrärahoilla.

9.

SOSIAALISTEN OIKEUKSIEN HEIKENNYSKIELTO JA PÄÄSY SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIHIN

Lähtökohtaisesti sosiaalisten oikeuksien heikentäminen on Suomea sitovien ihmisoikeussopimusten vastaista. Heikennykset ovat sallittuja talous- tai rahoituskriisin sattuessa, jos ne ovat välttämättömiä ja toimet ovat väliaikaisia ja syrjimättömiä. Viime vuosina sosiaaliturvaan tehdyt heikennykset on tehty ilman välttämättömyysarviointia ja ovat kohdistuneet kohtuuttomasti haavoittuvuuden riskissä oleviin ihmisryhmiin. Lapsiperheköyhyyden on arvioitu leikkausten perusteella lisääntyvän.¹⁶ Lisäksi vammaisten henkilöiden oikeuksia on heikennetty kaventamalla vammaispalvelulain soveltamisalaa.

Hyvinvointialueiden rahoituksen sääntely ja niitä koskevat säästöt ovat johtaneet siihen, että hyvinvointialueet eivät pysty järjestämään lakisääteisiä palveluja asukkaiden tarpeita vastaavasti rikkomatta rahoitusta koskevia sääntöjä. Hyvinvointialueiden taloudellisia ongelmia ei voi ratkaista siten, että sosiaalipalveluita koskevaa lainsäädäntöä entisestään kavennetaan ja palveluja karsitaan. Perustuslain mukaan julkisen vallan pitää turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Suositukses

- ✓ Sitoudutaan taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien heikentämiskieltoon ja sisällytetään lakimuutosten ja politiikkatoimien välttämättömyyden arviointi valmisteluun.
- ✓ Turvataan hyvinvointialueille riittävät resurssit lakisääteisistä tehtävistä suoriutumiseksi. Uudistetaan hyvinvointialueiden rahoitusta koskevaa lainsäädäntöä siten, että hyvinvointialueilla on tosiasialliset mahdollisuudet toteuttaa riittävät palvelut, mukaan lukien lasten ja nuorten, vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden sekä eri kieliryhmien palvelut.
- ✓ Varmistetaan riittävillä palveluilla vammaisten henkilöiden yhdenvertainen ja täysimääräinen oikeus itsenäiseen elämään ja osallisuuteen yhteisössä, siten kuin YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista edellyttää.

10.

HAAVOITTUVUUDEN RISKISSÄ OLEVIENTYÖMARKKINAOSALLISUUS

Oikeus työhön taataan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, mukaan lukien yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista. Työllisyyden edistäminen ja työelämään pääsyn mahdollistaminen vähentää tarvetta sosiaaliturvaan ja rakentaa hyvinvointia. Työelämään pääsy parantaa ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa, mahdollistaa omannäköisen elämän elämisen ja synnyttää yhteenkuuluvuutta ja yhteiskunnallista luottamusta. Nämä kaikki ovat oleellisia tekijöitä yhteiskunnan kokonaisturvallisuudessa.

Haavoittuvuuden riskissä olevien ryhmien työmarkkinaosallisuuden parantamiseksi ei ole viime vuosina toteutettu suunnitelmallisia, tavoitteellisia ja kohdennettuja edistämistoimia. Työllisyysasteen nousua on tavoiteltu sosiaaliturvan leikkauksilla, mikä ei ole vahvistanut haavoittuvuuden riskissä olevien eikä muiden ryhmien työmarkkinaosallisuutta.

Suosituks

- ✓ Perutaan toteutetut työmarkkinaosallisuutta heikentävät toimet, kuten palkkatuen muutokset ja työttömyysturvan suojaosan poistaminen sekä jatkuvaa oppimista ja uudelleen kouluttautumista koskevat muutokset, jotta heikossa työmarkkina-asemassa olevien pääsy työmarkkinoille helpottuu.
- ✓ Toteutetaan suunnitelmallisesti työelämäoikeuksien edistämiseen tärkeitä lainsäädäntö- ja politiikkatoimia heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten integroimiseksi avoimille työmarkkinoille.

11.

ITSEMÄÄRÄMISOIKEUSLAINSÄÄDÄNNÖN VALMISTELU

Asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskevaa lainsäädäntöä on valmisteltu jo vuosien ajan. Tähänastiset lakihankkeet eivät kuitenkaan ole edenneet loppuun asti. Lainsäädännölle on tarve, sillä erityisesti ikääntyneiden palveluissa rajoitetaan säännönmukaisesti asiakkaiden perus- ja ihmisoikeuksia ilman lainsäädännön tukea, mistä seuraa paitsi oikeudenloukkauksia, myös konkreettista vaaraa. Myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on ilmaissut huolensa viiveestä itsemääräämisoikeuslainsäädännön säätämisessä.

Suositus

- ✓ Sitoudutaan asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuslainsäädännön valmisteluun ja osoitetaan siihen tarvittavat resurssit.

12.

SAAMELAISTEN TOTUUS- JA SOVINTO-KOMISSIION SUOSITUKSET

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio, jonka työn tavoitteena on ollut edistää sovintoa saamelaisten ja Suomen valtion välillä, julkaisi loppuraporttinsa joulukuussa 2025.¹⁷ Raportissa suositetaan toimia saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella. Useat suositukset käsittelevät saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen sekä niiden rahoituksen turvaamista lainsäädännössä. Myös saamelaiskulttuuriin ja -elinkeinoihin, ilmastomuutokseen sopeutumiseen ja sosiaali- ja terveydenhuoltoon edellytetään parannuksia. Saamelaiskäräjät on julkaissut kannanoton, johon on koottu sen kiireellisimmiksi arvioimia toimenpiteitä totuus- ja sovintokomission suosituksista.¹⁸

Suositus

Toimeenpannaan saamelaisten totuus- ja sovintokomission suositukset huomioiden johdonmukaisesti saamelaiskäräjälain mukainen yhteistointi- ja neuvotteluelvoite.

13.

SUOMEN KANSALLISEN IHMISOIKEUS-INSTITUUTION VAHVISTAMINEN

Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio muodostuu Ihmisoikeuskeskuksesta, sen ihmisoikeusvaltuuskunnasta ja eduskunnan oikeusasiamiehestä.¹⁹ Vuonna 2025 Suomen kansallinen ihmisoikeusinstituutio sai kansainvälisessä arviointiprosessissa suosituksia, jotka edellyttävät muutoksia eduskunnan oikeusasiamiehestä annettuun lakiin.

Suosituksissa esitetään, että kansallisen ihmisoikeusinstituution kokonaisuuden tulisi käydä selkeästi ilmi laista ja että Ihmisoikeuskeskuksella olisi mahdollisuus toimittaa kertomuksensa eduskunnan käsiteltäväksi. Instituution kokonaisuuden kirjaaminen lakiin vahvistaisi instituution rakenteen lainsäädännöllä. Ihmisoikeuskeskuksen kertomus täydentäisi muita eduskunnalle annettavia kertomuksia ja keskuksen laaja-alaisten tehtävien mukaisesti antaisi eduskunnalle tietoa kansallisen ihmisoikeustilanteen keskeisimmistä kehityskuluista.

Suositus

Muutetaan eduskunnan oikeusasiamiehestä annettua lakia niin, että kansallisen ihmisoikeusinstituution kokonaisuus mainitaan laissa ja että Ihmisoikeuskeskuksen tehtäviin lisätään kertomuksen antaminen eduskunnalle.

14.

KANSALAISSYHTEISKUNNAN TUKEMINEN

Toimiva, vapaa ja moniääninen kansalaisyhteiskunta vahvistaa oikeusvaltiota, demokratiaa ja ihmisoikeuksia. Se tuo epäkohtia julki, edistää hyvinvointia ja ihmisten osallisuutta sekä lisää luottamusta yhteiskunnassa. Kansalaisyhteiskunnan toimijoilla onkin tunnustettu rooli kokonaisturvallisuuden ja yhteiskunnallisen kriisinkestävyyden vahvistajana sekä tilannekuvan muodostajana.²⁰

Järjestöjen tukiin esimerkiksi valtionavustusten osalta on kuitenkin kohdistunut viime vuosina merkittäviä leikkauksia, mikä on heikentänyt järjestöjen toimintakenttää sekä edellytyksiä osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Järjestöjen toimintaedellytysten kehittämiseen hyväksyttiin vuosille 2023–2027 strategia ja toimeenpanosuunnitelma. Järjestöt ovat kuitenkin kritisoineet strategiaa siitä, ettei sillä pystytty vastaamaan nopeasti toteutettujen leikkausten vaikutuksiin.

Suositukseset

- ✓ Vahvistetaan valtioavustusjärjestelmää, joka tuo rahoitukseen ennustettavuutta, järjestöille toimintavarmuutta ja järjestökentälle vakautta. Tätä järjestelmää täydentää kansalaisjärjestöjen oma varainhankinta, jota kehitetään tasapuolisesti.
- ✓ Vaalitaan kansalaisyhteiskunnan toimintatilaa varmistamalla, että viranomaiset noudattavat veloitettaan turvata sananvapauden, yhdistymisvapauden ja kokoontumisvapauden toteutumista.

Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunta toimii perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä sekä käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita.

LÄHTEET

- 1 Venice Commission 2026, [Opinion on the proposed amendments to the Constitution of Finland regarding the independence of the judiciary.](#)
- 2 Venice Commission 2025, [the Updated Rule of Law Checklist.](#)
- 3 Ihmisoikeuskeskuksen selvitys 2021: [Perustuslain 106 §:n etusijasäännös ja ilmeisen ristiriidan vaatimus – onko aika kypsä muutokselle?.](#)
- 4 Ks. esim. oikeuskanslerin ratkaisu [OKV/1772/10/2023.](#)
- 5 Ks esim. [Ihmisoikeuskeskuksen lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle asiassa HE 75/2023 vp](#); [Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2024](#) ja [Lainsäädännön arviointineuvoston vuosikatsaus 2024.](#)
- 6 Oikeusministeriön julkaisu 2022, [Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa.](#)
- 7 Lakivaliokunnan lausunto [LaVL 8/2025 vp](#) ja valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1.osa, [VNS 7/2025 vp.](#)
- 8 Perustuslakivaliokunnan lausunto [PeVL 56/2017 vp.](#)
- 9 Ks. esim. Ihmisoikeuskeskuksen, oikeusministeriön ja Helsingin yliopiston hanke 2018-2021 [demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämiseksi opettajankoulutuksessa ja Opetushallituksen pilottihanke 2022-2023 demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksesta peruskouluille.](#) Ks. myös. valtioneuvoston julkaisut: [Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus Suomessa - Tilannekuva ja suositukset 2023](#) ja [Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittäminen 2020-2023 - Ohjausryhmän raportti ja suositukset.](#)
- 10 Ihmisoikeusvaltuuskunnan aiemmat kannanotot ovat luettavissa [täällä.](#)
- 11 Euroopan komissio 2025, [EU:n oikeusalan tulostaulu.](#)
- 12 Ks. esim. apulaisoikeuskanslerin ratkaisut [OKV/1905/10/2022](#) ja [OKV/934/70/2025.](#)
- 13 Lakivaliokunnan lausunto [LaVL 8/2025 vp.](#)
- 14 Ks. mm. Euroopan neuvoston naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn yleissopimuksen (Istanbulin sopimus) osapuolten komitean [suositukset Suomelle 2025.](#) NKV-direktiivillä tarkoitetaan EU:n naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annettua direktiiviä, joka tulee kansallisesti voimaan 14.6.2027. Ks. myös yhdenvertaisuusvaltuutetun 2025 antamat [alustavat näkemykset NKV-direktiiviin täytäntöönpanosta.](#)
- 15 Itsenäisiä ja riippumattomia perus- ja ihmisoikeusviranomaisia ovat ylimmät laillisuusvalvojat, Ihmisoikeuskeskus, erityisvaltuutetut sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.
- 16 Sosiaali- ja terveysministeriö 2025, [Toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveyspalvelulainsäädännön 2024-2026 muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja Arvio hallituksen sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksista toimeentulotuen käyttöön sekä tulonjakoon.](#)
- 17 [Saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportti 2025.](#)
- 18 [Saamelaiskäräjät 2026, Saamelaiskäräjien kannanotto saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportista.](#)
- 19 Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot ovat lailla perustettuja, itsenäisiä ja riippumattomia ihmisoikeuksia edistäviä ja turvaavia toimielimiä. Niiden asemaa, tehtäviä ja kokoonpanoa määrittelevät YK:n vuonna 1993 hyväksymät niin kutsutut Pariisin periaatteet.
- 20 Valtioneuvoston periaatepäätös 2025, [Yhteiskunnan turvallisuusstrategia](#) ja [PANDEMICS-ohjelma 2024, Koronapandemian opit: Kohti parempaa kriiseihin varautumista ja kriisinhallintaa.](#)